

Spor Faaliyetleri Sektörü Verilerine Göre Türkiye Spor Endüstrisine İlişkin Bir İnceleme

Seymur Ağazade*

Giriş

Küresel spor pazarının %5,2'lik büyüme oranı ile 2023'te 512,14 milyar dolara yükseldiği tahmin edilmekte ve 2024-2027 döneminde yıllık %5 oranında büyüyeceği beklenmektedir¹. 2003-2025 yılları için küresel büyümeye ilişkin IMF'nin tahmin ve projeksiyonları ise sırasıyla %3,1 %3,1 ve %3,2'dir². Bu rakamlar dünyada toplam ekonomik faaliyet hacmine nispeten spor faaliyetlerinin hacminin daha hızlı arttığına işaret etmektedir. Engel kanunu³ ve N. Senior'un gereksinmelerin kuşaklararası dönüşümüne ilişkin argümanı⁴ bu büyüme için teorik temel sağlamaktadır. Bunlardan ilki gelir düzeyi arttıkça temel gereksinmelere yapılan toplam harcama artsa bile bunun gelir içindeki oranının azalacağını ifade etmekte ve gelirin daha yüksek bir oranının eğlence, kültür ve dinlenmeye harcanacağına işaret etmektedir. Dolayısıyla, bu argüman hem bireysel harcamalarda hem de toplam ekonomik faaliyet (GSYH) içinde daha üst düzey gereksinmelere yönelik harcamaların, bu arada spor faaliyetlerinin de ağırlığının artacağını ima etmektedir. Senior'un argümanı ise ekonomik gelişmeyle birlikte bir kuşağın lüks mallarının sonraki kuşağın toplumsal mallarına (decencies) dönüşeceği

* Prof. Dr., Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, İİSBF, İktisat Bölümü, Antalya/TÜRKİYE, seymur.agazade@alanya.edu.tr <https://orcid.org/0000-0001-5484-5189>
DOI: 10.37879/978-975-17-6294-8.2025.1015

1 Statista, *Sports Industry Revenue Worldwide in 2022, With a Forecast for 2023 and 2027* <https://www.statista.com/statistics/370560/worldwide-sports-market-revenue/>

2 IMF, *World Economic Outlook Update: Moderating Inflation and Steady Growth Open Path to Soft Landing*, January 2024, s.6

3 Ernst Engel. "Die Productions- und Consumtionsverhältnisse des Königreichs Sachsen", *Zeitschrift des Statistischen Bureaus des Königlich Sächsischen Ministerium des Inneren*, 1857, 3 (8-9), s.28-29.

4 Nassau William Senior. *An Introductory Lecture on Political Economy*, J. Mawman, London, 3rd ed. 1826, s.35.

şeklinde. Bu argüman da spor olanaklarına ve araçlarına zamanla daha büyük kitlelerin erişiminin olacağı şeklinde değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra, Fransız sosyolog Joffre Dumazedier'in (1967) daha 1960'larda ileri sürdüğü "eğlence toplumu" (leisure society) tezi ve bu toplumun gelmekte olduğuna ilişkin iddiası⁵ da nihayetinde bir boş zaman aktivitesi olan spor faaliyetlerinin büyüyen seyri için destekleyici bir argüman olarak görülebilir. Bir boş zaman aktivitesi olan sporun geniş tabanlı bir toplumsal ve ekonomik olgu olarak gelişimi ile gelir ve refah düzeyindeki artış arasında bir ilişki olduğu açıktır⁶. Gelir ve refah artışının yanı sıra spor harcamalarının ve spor endüstrisinin büyümesinde etkili olan başlıca unsurların kentleşme ile eğitim ve sağlık göstergelerindeki iyileşmelerin olduğu düşünülebilir. Ayrıca ulaşım, bilgi-iletişim ve yayın teknolojilerindeki gelişmelerin de spor endüstrisinin büyümesini destekleyen unsurlar olduğu ifade edilebilir.

Yukarıdaki argümanlar ile uyumlu olarak sporun ülke ekonomileri üzerindeki etkilerinin de zamanla arttığı söylenebilir. Sporun artan bu ekonomik öneminden dolayı spor ekonomisi ayrı bir alan olarak ortaya çıkmış ve spor endüstrisi çerçevesinde üretilen ürün ve hizmetleri, bunların tüketilmesine ilişkin süreçleri, bu süreçlerin ekonomiye olan katma değerini ve sporun diğer sektörler ile olan ilişkisini inceleme alanına almıştır. Spor medyası, spor ile ilişkili kamu ve özel nitelikli kuruluşlar, sportif faaliyetlere yönelik organizasyonlar, spor pazarlamasına ilişkin süreçler, spor teknoloji ilişkisi, sportif faaliyetler ile ilişkili tüm ürün, hizmet, materyal ve tesisler bu kapsam dahilinde değerlendirilebilir. Diğer yandan, spor ekonomisi ülkeler için de önemli bir rekabet gücü yaratma kapasitesine sahiptir⁷.

Spor sektörünün yapısına bakıldığında ise güçlü pozitif dışsallıkları ve ülke ekonomisine katkısı nedeniyle bunun sadece insanların bireysel tercihlerine veya özel sektöre terk edilmediği görülmektedir. Pozitif dışsallıklar özel faydasının haricinde dışsal faydası olan yani toplumsal faydası özel faydasından yüksek olan mal ve hizmetlerin bu özelliğini nitelemek için kullanılır. Bütün ülkelerde, toplumun sağlıklı bir yaşam sürmesini hedefleyen yaygın kamu destekleri söz konusudur ve çok sayıda imkân kamu tarafından doğrudan sağlanmaktadır. Diğer yandan, spor faaliyetleri veya temel sportif aktivite bir

5 John Tribe, *The Economics of Recreation, Leisure and Tourism*, Fourth Edition, Elsevier, 2011, s.81.

6 Michael A. Leeds, Peter von Allmen, Victor A. Matheson. *The Economics of Sports*, Sixth Edition, Routledge, 2018, s.39.

7 Kenan Sivrikaya-Ayşe Demir, "Türkiye'de 2001 Yılı ve Sonrasında Uygulanan Spor Ekonomisi Politikalarına Yönelik Bir Değerlendirme", *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 2019, 10 (23), s.127.

dizi bağlantılı mal ve hizmet üretimini gerektirmektedir. Bunların üretiminde özel sektör, kamu sektörü ve spor kurumları yer alabilmektedir⁸. Ayrıca, iletişim araçları ve medyanın sağladığı imkanlarla bir reklam ve tanıtım aracı haline gelen spor, bir taraftan geniş kitlelerin ilgilendiği bir gösteri ve eğlence faaliyeti olarak tüketim, diğer taraftan girişimciler için cazip bir yatırım ve üretim alanı haline almıştır⁹. Bu geniş kitlelere ulaşma niteliği aynı zamanda sporun ekonomik yönlerinin ön plana çıkmasında etkili olmuştur¹⁰ ve mevcut yoğun şekildeki ticarileşmesi onu en aktif şekilde genişleyen ekonomik alanlardan birine dönüştürmüştür¹¹.

Spor ekonomisi ile ilgili temel zorluklardan biri ölçülmesine ilişkindir. Bu zorluk spor faaliyetlerinin çok sayıda farklı sektörle ilişkili olmasından kaynaklanır. Sportif faaliyetler bir dizi araç gereç, alt yapı, tesis, vs. gerektirmektedir. Bu bakımdan spor endüstrisi imalat sanayinin bir dizi alt sektörü ve inşaat sektörü ile bağlantılıdır. Medya ve reklam sektörünün ise spor faaliyetleri ile ilgili işlem hacmi çok daha hızlı şekilde artmaktadır. Ayrıca spor karşılaşmaları veya organizasyonlarının neden olduğu turizm hareketliliğinin boyutu spor turizminin ayrı bir turizm türü olarak sınıflandırılmasına getirip çıkarmıştır. Turizm sektörü ve dolayısıyla seyahat ve eğlence sektörleri de spor endüstrisinin ekonomik faaliyet artışından önemli ölçüde etkilenmektedir. Bunun yanı sıra spor endüstrisi sağlık ve eğitim sektörleri ile ortak kesişim alanına sahiptir, sağlık spor faaliyetlerini desteklemekte ve sağlık ekonomisi bundan etkilenmektedir^{12,13,14}.

- 8 Sebahattin Devocioğlu, “Türkiye’de Spor Sektörü Stratejilerinin Geliştirilmesi”, *Verimli-lik Dergisi*, 2005, 2, s.120-121.
- 9 Cemal Gündoğdu-Sebahattin Devocioğlu. “Spor Hizmetlerinin Genel Ekonomi Çerçevesinde Görünümü”, *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 2008, 6(2), s.118; Kerem Yıldırım Şimşek, “Erzurum Dünya Üniversitelerarası Kış Oyunlarının Erzurum Şehrine Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Etkisi”, *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2011, 13(3), s.383-384.
- 10 Sanem Alkibay, “Profesyonel Spor Kulüplerinin Taraftar İlişkileri Yoluyla Marka Değeri Yaratmaları Üzerine bir Araştırma”, *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2005, 23 (1), s.84.
- 11 Mihai Constantin Răzvan Barbu, George Bogdan Bogdan, Dumitru Roxana, Marius Catalin Popescu, “The Contribution of Sport to Economic and Social Development”, *Studia UBB Educatio Artis Gymn.*, 2020, LXV, 1, s.30-31.
- 12 Devocioğlu, agm., s.122.
- 13 Filiz Kutluay Tutar, Erdinç Tutar, Gülhan Elmalı, “Spor Sektörünün Mikro ve Makro Ekonomik Etkilerin Teorik Analizi”, *Route Educational and Social Science Journal*, 2015, 2 (3), s.315.
- 14 Mehmet Muharrem Kasapoğlu, “Bir Sektör Olarak Sporun Değerlendirilmesi: Küresel Perspektifte Bir Bakış”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2021,

Bu çalışma, yukarıda ifade edildiği şekliyle güçlü bir dinamizme ve potansiyele sahip olan spor sektörünü Türkiye örneğinde incelemektedir. Bu amaçla TÜİK tarafından yıllık sanayi ve hizmet istatistikleri kapsamında yayınlanan spor faaliyetleri sektörü verilerden yararlanılmıştır. Spor faaliyetlerinin ekonomik hacminin veya spor endüstrisinin farklı ekonomik göstergelerinin ölçülmesi öncelikli olarak bir sınıflandırmaya göre bu kategoride değerlendirilebilecek ekonomik faaliyetleri gerektirmektedir. Bu çalışmada Avrupa Topluluğu'nun ekonomik faaliyetlerin istatistiksel sınıflandırması olan NACE Rev.2 kullanılmıştır. Bu sınıflandırmada spor faaliyetleri sektörü kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor ana sektörünün alt sektörlerinden biridir. 2009 öncesi veriler ise bu sınıflandırmanın önceki versiyonu olan NACE Rev.1.1'e göre TÜİK tarafından yayınlanan verilerdir. NACE Rev.2'de 931 kodlu sektör spor faaliyetleridir ve alt sektörlerle birlikte Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: NACE Rev.2'ye Göre Spor Faaliyetleri ve Alt Sektörleri

Kod	Sektör
93.1	Spor faaliyetleri
93.11	Spor tesislerinin işletilmesi
93.11.01	Spor tesislerinin işletilmesi (futbol, hokey, paten, golf, vb. sahaları, yarış pistleri, stadyumlar, yüzme havuzları, tenis kortları, bowling alanları, boks arenaları, vb. tesisler)
93.11.02	Hipodromların işletilmesi
93.12	Spor kulüplerinin faaliyetleri
93.12.01	Atıcılık ve okçuluk kulüplerinin faaliyetleri
93.12.03	Futbol, voleybol, basketbol vb. kulüplerinin faaliyetleri
93.12.04	Güreş kulüplerinin faaliyetleri
93.12.05	Jokey kulüplerinin faaliyetleri
93.12.06	Tenis kulüplerinin faaliyetleri
93.12.07	Yüzme kulüplerinin faaliyetleri
93.12.09	Atletizm kulüplerinin faaliyetleri
93.12.90	Diğer spor kulüplerinin faaliyetleri (golf, bowling, satranç, kayak, buz pateni, vb. kulüpleri)
93.13	Form tutma salonları ile vücut geliştirme salonlarının faaliyetleri
93.13.01	Form tutma ve vücut geliştirme salonlarının faaliyetleri
93.19	Diğer spor faaliyetleri

93.19.01	Kendi hesabına bireysel çalışan atlet, hakem, zaman tutucu, antrenör, spor eğitmeni vb. sporcuların faaliyetleri
93.19.02	Spor ve eğlence amaçlı spor etkinliği ve karşılaşması düzenleyicilerinin ve organizatörlerin faaliyetleri
93.19.03	Spor ve eğlence amaçlı sporlara ilişkin destek hizmetler (balıkçılık ve avcılık spor alanlarının işletilmesi, avcılık, balıkçılık ve dağcılık rehberliği, yarış atı ahır ve yarış aracı garajlarının hizmetleri, spor ve eğlence hayvanlarının eğitimi, vb.)
93.19.04	Spor ligleri ve düzenleyici birimlerin faaliyetleri
93.19.05	Bilardo salonlarının faaliyetleri
93.19.06	Atış poligonlarının faaliyetleri
93.19.90	Diğer spor ve eğlence amaçlı spor hizmetleri (paraşüt hizmetleri, delta-kanat hizmetleri, dalgıçlık hizmetleri ve bys. Diğer spor ve eğlence hizmetleri)

Kaynak: İTO, Faaliyet Konusuna Göre Nace Kodlar

Tablodan da görüldüğü üzere spor faaliyetleri spor tesislerinin işletilmesi, spor kulüplerinin faaliyetleri, form tutma salonları ile vücut geliştirme salonlarının faaliyetleri ve diğer sportif faaliyetleri kapsamaktadır. Çalışmada Türkiye ekonomisinde sportif faaliyetlerin hacmine ve verinin mevcut olduğu 2003-2022 yıllarında spor endüstrisinin gelişimine ilişkin sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır. Bunun için üretim değeri, ciro değeri, katma değer, girişim sayısı ve toplam ve ücretli çalışan sayıları gibi veriler ele alınmıştır. Bunun ötesinde mevcut trendleri ve bunda etkili olan gelir, kentleşme, teknoloji kaynaklı mekanizmalar dikkate alınarak ele alınan göstergelerin gelecek seyrine ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmanın devamı ise şu şekilde düzenlenmiştir. Takip eden bölümde Türkiye spor faaliyetleri sektörünün 2003-2022 yıllarına ait üretim, ciro ve katma değer verileri kullanılarak sektörün ekonomik performansı incelenmiştir. Burada sektörler toplamı içinde de aynı göstergelerin araştırma dönemindeki payları incelenerek genel ekonomik performansa nispeten sektörün gösterdiği gelişim ortaya konulmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde spor faaliyetleri sektöründe girişim ve çalışan sayılarına ilişkin istatistikler incelenmiş ve sektörün karlılığına ve istihdam yaratabilme kabiliyetine ilişkin sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır. Dördüncü bölüm ise spor faaliyetleri sektörünü alt sektörler itibarıyla incelemektedir. Tablo 1’de bu alt sektörler 4 basamaklı kodlarla verilmiş olup spor tesislerinin işletilmesi, spor kulüplerinin faaliyetleri, form tutma salonları ile vücut geliştirme salonlarının faaliyetleri ve diğer spor faaliyetleri alt sektör-

lerini kapsamaktadır. 2022 yıl için bu alt sektörlerin toplam içindeki payları girişim, çalışan, ücretli çalışan, üretim, ciro ve katma değer değişkenleri için incelenerek alt sektörler itibariyle özgül ağırlıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Son olarak beşinci bölümde çalışma sonuçları sunulmuş gelir düzeyi, nüfus yapısı, kentleşme gibi etkenler dikkate alınarak ele alınan göstergeler bakımından Türkiye'nin yakın geleceğine ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

2. Spor Faaliyetleri Sektöründe Üretim, Ciro ve Katma Değer

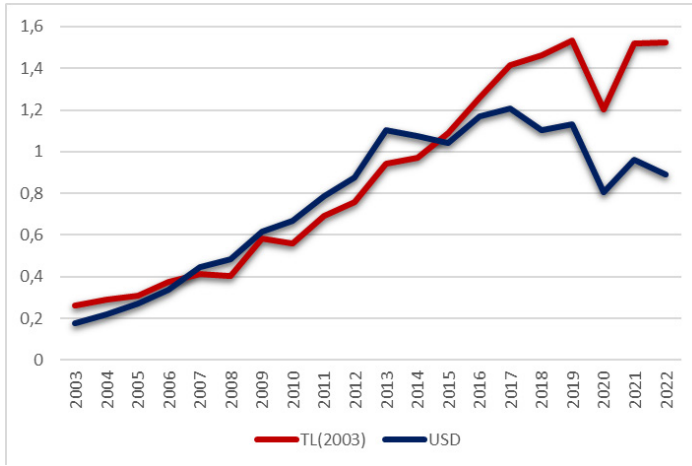
Bu bölüm Türkiye spor faaliyetleri sektöründe ekonomik faaliyet hacminin üretim, ciro ve katma değer gibi göstergelerini incelemektedir. Bunlardan ilki Grafik 1 yardımıyla ele alınmıştır. Bu grafikte spor faaliyetleri sektörünün üretim değeri hem TÜFE (2003=100) ile reel dönüşümü yapılmış değerlerinin hem de ABD doları cinsinden değerlerinin seyri verilmiştir. Buna göre, lira cinsinden spor faaliyetleri sektörünün reel üretim değerlerinde pandeminin yaşandığı 2020 yılına kadar güçlü bir artışın olmuştur. 2021 ve 2022 yıllarında ise bunun pandemi öncesi yıl olan 2019 düzeyine döndüğü ifade edilebilir. 2003-2022 yılları için üretim değerleri dikkate alınarak hesaplandığında spor faaliyetleri sektörünün yıllık ortalama büyüme oranı %9,1992 çıkmaktadır. ABD doları cinsinden üretim değerinin ise 2003-2022 yılları arasında 175,861 milyon dolardan 891,708 milyona yükseldiği görülmektedir. 2017 sonrası dönemde yani Türkiye'de döviz kurunun daha önceki yıllara nispeten hızlı arttığı yıllarda dolar cinsinden spor faaliyetleri üretiminin artış eğilimi tersine dönmüştür. Spor faaliyetlerinin hacminde düşüş pandemi yılında daha güçlü olmuştur. Fakat bu düşüşe rağmen 2003-2022 yılları için bu gösterge için ortalama büyüme oranı %8,4558 düzeyindedir.

Spor faaliyetleri sektörü için ciro değerleri de hizmetlerin stoklanabilirlik niteliğinin olmamasının bir sonucu olarak üretim verilerine çok yakın değerler almıştır. TÜFE (2003=100) değerlerine göre sabit fiyatlarla ifade edilmiş ciro değerleri bunun 2003-2022 yıllarında 262,148 milyon liradan 1552,791 milyon liraya yükseldiğini göstermektedir. Bu rakamlar yıllık ortalama %9,3021 oranında büyümeye karşılık gelmektedir. Dolar cinsinden cirolar ise 175,578 milyondan 907,193 milyona yükselerek yıllık ortalama %8,5579 oranında büyümüştür.

2003-2022 yılları için Türkiye GSYH'nin yıllık ortalama büyüme oranı ise %5,1305'tir. Spor faaliyetleri sektörünün hem üretim hem ciro değerleri için ortalama büyüme rakamları ise bunun önemli derecede üzerindedir. Büyüme rakamlarındaki bu farklar uzun vadede önemli sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

Şöyle ki mevcut büyüme rakamlarının sürdürülmesi durumunda GSYH'nin iki katına çıkması için gerekli süre 13,6439 yıl olarak hesaplanabilmektedir. Spor faaliyetleri için ise bu süre hesaplanan büyüme rakamlarına göre 7,5253 ve 8,2783 yıl arasında değişmektedir.

Grafik 1: Spor Faaliyetleri Sektörü Üretim Değeri (Milyar)

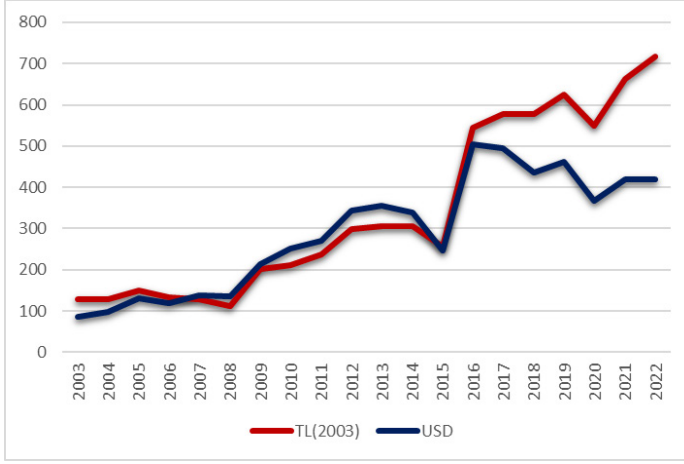

Kaynak: TÜİK'in Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri veri tabanından alınan verilerden yararlanılarak hesaplanmıştır.

Toplam üretim veya ciro değerlerinin yanı sıra bu süreçte yaratılan ilave veya eklenen değeri, başka bir ifade ile üretim sürecinin çıktı ve girdi değerleri arasındaki farkı ifade eden katma değer de ekonomik faaliyet hacmine ilişkin bilgi veren önemli göstergelerden biridir. Toplam ekonomik faaliyet hacminin temel göstergesi olan GSYH verilerinin üretim yöntemi ile hesaplanmasında da katma değerler dikkate alınmaktadır. Spor faaliyetleri sektöründe katma değer 2003-2022 yıllarına ait seyri Grafik 2'de verilmiştir. Bu grafikte de cari fiyatlarla mevcut olan istatistiklerin TÜFE'ye göre reel dönüşümü yapılmış değerleri ve dolar cinsinden değerleri verilmiştir. Grafikten de görüldüğü üzere sabit fiyatlarla lira cinsinden spor faaliyetleri katma değeri 129,357 milyon liradan 707,094 milyon liraya, dolar cinsinden ise 86,639 milyon dolardan 418,950 milyon dolara yükselmiştir. İki farklı para cinsinden spor faaliyetleri katma değerlerin seyrinde önemli kırılma 2015 yılında gerçekleşmiştir. 2016 yılında ise çok güçlü bir toparlanma görülmüştür. Daha sonraki yıllarda iki eğrinin seyri dolar kurundaki artışın etkisiyle birbirinden ayrılmıştır. Bütün dönem için sabit fiyatlarla lira cinsinden ve dolar cinsin-

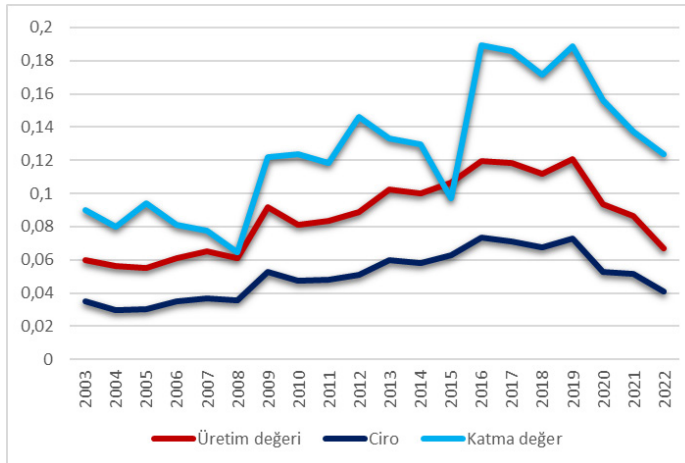
den ortalama yıllık büyüme oranları ise sırasıyla %8,9405 ve %8,1988'dir. Bu oranlar da yukarıda bahsedilen Türkiye'nin ortalama büyüme oranından hayli derecede yüksektir.

Grafik 2: Spor Faaliyetleri Katma Değer (Milyon)

Kaynak: TÜİK'in Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri veri tabanından alınan verilerden yararlanılarak hesaplanmıştır.

Hem üretim ve satışların hem de yaratılan katma değerın seyri 2003-2022 yıllarında spor faaliyetleri sektörünün ekonominin geneline nispeten daha güçlü bir ekonomik performans ortaya koyduğunu göstermektedir. Ele alınan dönemde 2020 yılı başlangıcı itibarıyla Türkiye'de de yaygınlaşan ve ekonomik faaliyeti güçlü şekilde etkileyen pandemi uzun bir süre etkisini göstermiştir. Spor faaliyetleri sektörü pandemiden en fazla etkilenen sektörlerin başında gelmektedir ve aşamalı olarak kısıtlamalar kaldırılırken faaliyetlerine en geç izin verilen sektörlerden biridir. Bu durum, bir dizi diğer sebebin yanı sıra spor faaliyetleri sektörünün gelecek ekonomik performansının daha güçlü bir potansiyel gösterebileceğine işaret etmektedir.

Grafik 3: Spor Faaliyetleri Sektörünün Nispi Büyüklüğü (%)

Kaynak: TÜİK'in Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri veri tabanından alınan verilerden yararlanılarak hesaplanmıştır.

Grafik 3'te spor faaliyetleri sektörünün üretim değeri, ciro ve katma değerinin sektörler toplamındaki oranları verilmiştir. Görüldüğü üzere 2015 yılı hariç katma değere ait oran üretim değeri ve cirolara ilişkin orandan daha yüksek seyretmiştir. Bu durum Spor faaliyetleri sektörünün yüksek katma değer yaratabilme niteliğine işaret etmektedir. 2022 yılına gelindiğinde spor faaliyetlerinin toplam ekonomik faaliyet içindeki payı üretim değeri, ciro ve katma değer dikkate alındığında sırasıyla %0,0672, %0,0407 ve %0,1237 olmuştur. Grafikte dikkat çeken bir diğer husus ise her üç göstergede 2019 yılına kadar bir artış eğiliminin ve bu yıldan sonra ise bir azalma eğiliminin olduğudur. Bu durum pandemi öncesinde spor faaliyetleri sektörünün ekonomi geneline göre daha güçlü performans gösterdiğine ve pandemi ve sonrasında ise bu durumun tersine döndüğüne işaret etmektedir.

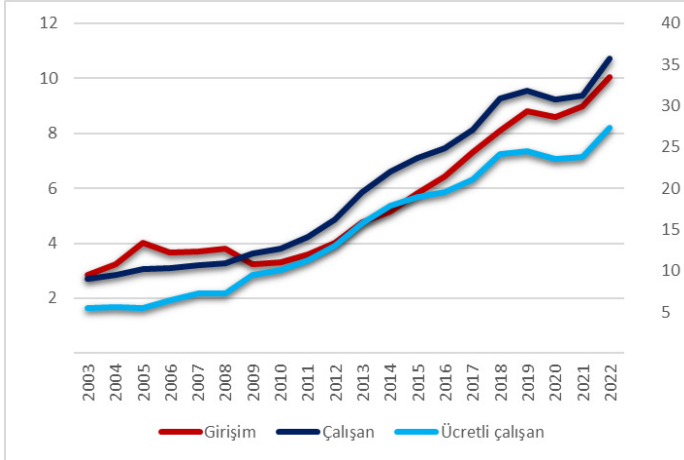
Yukarıda verileri sunulan spor faaliyetleri sektörünün yanı sıra yayınlanan 4 basamaklı sektörler ayırımında eğlence ve spor amaçlı teknelerin yapımı, spor malzemeleri imalatı, belirli bir mala tahsis edilmiş mağazalarda spor malzemelerinin perakende ticareti, spor ve eğlence eğitimi sektörleri de spor endüstrisi kapsamına dahil edilebilir. Fakat NACE sınıflandırmasında bu sektörlerden ilk ikisi imalat sanayi, üçüncüsü perakende ticaret ve sonuncusu eğitim ana sektörleri içinde verilmektedir. Bunlara ilave olarak verilerin yayınlanmadığı daha ileri basamaklı sektörler ayırımında da bir dizi alt sektörün spor endüstrisi ile bağlantılı olduğu söylenebilir. Örneğin 6 basamaklı

sektörler ayırımında müşterek bahis faaliyetleri (at yarışı, köpek yarışı, futbol ve diğer spor yarışmaları konusunda bahis hizmetleri) sektörünün önemli bir işlem hacmi olan spor endüstrisi içinde değerlendirilebilecek sektörlerden bir olduğu söylenebilir.

3. Spor Faaliyetleri Sektöründe Girişim ve Çalışan Sayıları

Girişim ve istihdam sayılarındaki değişim de ekonomide sektörlerin önemli özelliklerindendir. Grafik 4 spor faaliyetleri sektöründe girişim sayısı ile toplam ve ücretli çalışan sayılarının 2003-2022 seyirlerini vermektedir. Girişim sayısındaki değişim sektörün ekonomik performansının yanı sıra ilgili faaliyetin ne derecede karlı olduğuna ilişkin de bilgi sunmaktadır. Çalışan sayıları ise sektörün istihdam yaratabilme kapasitesini ortaya koymaktadır. Grafikten görüldüğü üzere 2003-2022 yıllarında spor faaliyetleri sektöründe girişim sayısı 2846'dan 10054'e yükselmiştir. Bu rakamlara dayanarak girişim sayısının yılda ortalama %6,5136 oranında arttığı söylenebilir. Ayrıca girişim sayısındaki artışların özellikle 2010 sonrası yıllarda gerçekleştiği de grafikten görülmektedir.

Grafik 4: Girişim (sol eksen, bin), Çalışan ve Ücretli Çalışan Sayıları (sağ eksen, bin)

Kaynak: TÜİK'in Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri veri tabanından alınan verilerden yararlanılarak hesaplanmıştır.

Spor faaliyetleri sektörü toplam çalışan sayısına gelince 2003 yılında bu sayı 9069 kişi iken 2022 yılında 35739 kişi olmuştur. Bu değişim %294'lük bir artışa karşılık gelmektedir. Ücretli çalışan sayısı ise 5451'den 27363'e yükselerek %402 oranında bir değişime yol açmıştır. Aynı dönemde sektörler toplamı

için Türkiye'nin istihdam istatistikleri ise sırasıyla 6673968 ve 18646162 kişi olup %179 oranında bir artış göstermiştir. Çalışan sayılarındaki artış oranlarının karşılaştırılması spor faaliyetleri sektörünün ekonominin geneline nispeten daha güçlü istihdam yaratma kabiliyetine işaret etmektedir. Ayrıca sektörde ücretli çalışan sayısındaki artış işverenleri, kendi hesabına çalışanları ve ücretsiz aile işçilerini (istihdam hesaplamalarında ücretli, yevmiyeli veya maaşlı çalışanlar dışında bu gruplar da istihdamda kabul edilir) de kapsayan toplam çalışan sayısındaki artışa göre hayli yüksektir.

4. Alt Sektörler İtibariyle Spor Faaliyetleri Sektörü

Yukarıdaki bölümlerde spor faaliyetleri sektörüne ait göstergelerin yıllar itibariyle düzeylerini, değişimini ve toplam ekonomik faaliyet içindeki paylarını ele aldık. Bu bölümde ise ele alınan göstergelerin 2022 yılı için alt sektörler göre dağılımları incelenmiştir. Bu şekildeki bir inceleme spor faaliyetleri sektörünün alt sektörleri olan spor tesislerinin işletilmesi, spor kulüplerinin faaliyetleri, form tutma salonları ile vücut geliştirme salonlarının faaliyetleri ve diğer spor faaliyetlerinin her bir gösterge açısından katkılarını belirleme imkânı sağladığı için önemlidir.

Tablo 2'de bu alt sektörlerin ilgili gösterge açısından spor faaliyetleri sektöründeki payları verilmiştir. Buna göre çalışan ve ücretli çalışan sayılarında en yüksek oranlar spor tesislerinin işletilmesi ve form tutma salonları ile vücut geliştirme salonlarının faaliyetleri alt sektörlerine aittir. Spor tesislerinin işletilmesi için oranlar %38,69 ve %43,08 iken form tutma salonları ile vücut geliştirme salonlarının faaliyetleri için %34,44 ve %30,44'dür. Spor kulüplerinin faaliyetleri alt sektörünün ise çalışan ve ücretli çalışan sayılarındaki payları %11,26 ve %14,67 gibi düşük olup istihdam yaratabilme kabiliyetlerinin sınırlılığına işaret etmektedir. Girişim sayılarında ise en yüksek pay form tutma salonları ile vücut geliştirme salonlarının faaliyetleri alt sektörüne aittir. Şöyle ki, spor faaliyetleri sektöründe mevcut girişimlerin %44,89'u bu kategoridedir. Spor kulüplerinin faaliyetleri ise toplam girişim sayısında %1'in de altında bir paya sahiptir.

Tablo 2'deki katma değer, üretim ve ciro rakamları ise istihdam ve girişim rakamlarından farklı bir tablo çizmektedir. Spor kulüplerinin faaliyetleri katma değer, üretim ve ciroların sırasıyla %65,99, %48,97 ve %47,61'ini almakta olup istihdam yaratabilme kapasitelerinin hayli üzerinde bir çıktı üretebildiklerine işaret etmektedir. Bu durum aynı zamanda işgücü maliyetlerinin spor faaliyetleri sektöründeki girişimlerin en önemli

önemli maliyet unsurlarından biri olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca spor kulüplerinin faaliyetleri sektör için katma değer oranının üretim ve ciro oranlarına nispeten önemli ölçüde yüksek olması spor kulüplerinin değer yaratma kabiliyetlerinin spor faaliyetleri sektörünün diğer türlerindeki girişimlere nispeten yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 2: Farklı Göstergelerin Spor Faaliyetleri Sektörü Alt Sektörlerine Göre Dağılımları (2022 yılı verilerine göre, %)

	Çalışan	Ücretli Çalışan	Girişim	Katma Değer	Üretim	Ciro
Spor tesislerinin işletilmesi	38,69	43,08	27,36	23,05	29,73	29,33
Spor kulüplerinin faaliyetleri	11,26	14,67	0,91	65,99	48,97	47,61
Form tutma salonları ile vücut geliştirme salonlarının faaliyetleri	34,44	30,44	44,89	5,86	10,33	10,77
Diğer spor faaliyetleri	15,62	11,80	26,85	5,10	10,98	12,30

Kaynak: TÜİK'in Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri veri tabanından alınan verilerden yararlanılarak hesaplanmıştır.

Sonuç ve Değerlendirme

Spor faaliyetleri sektörü verileri üzerinden yapılan bu çalışma Türkiye için spor sektörünün hem mutlak rakamlarla hem de toplam ekonomik faaliyet içinde oransal olarak büyüdüğünü göstermektedir. 2003-2022 yılları için cari fiyatlarla mevcut verilerin TÜFE ile reel dönüşümü yapılmış değerleri spor faaliyetleri sektörünün yıllık ortalama olarak üretim değeri için %9,1992, cirolar için %9,3021 ve katma değer için %8,9405 oranında büyüdüğünü göstermektedir. Bu göstergelerin ABD doları ile ifade edilen değerleri için ise aynı dönemde ortalama büyüme oranları sırasıyla %8,4558, %8,5579 ve %8,1988 olmuştur. Bu rakamlar üretim, satış ve katma değer cinsinden 2003-2022 yıllarında spor faaliyetleri sektörünün hayli yüksek büyüme hızına ulaştığına işaret etmektedir. Bu büyüme hızı koronavirüs salgınına rağmen gerçekleşmiş olması da dikkate alındığında hayli önemlidir. Çünkü sportif faaliyetler diğer birçok sektörden farklı olarak salgın döneminde

tamamen durma noktasına gelmiş, kısıtlamaların en geç kalktığı alanlardan biri olmuş ve pandemi sonrasında da insanların endişeleri ve değişen alışkanlıklarından dolayı daha zayıf bir toparlanma göstermiştir. Pandemi etkisine rağmen 2003-2022 yılları için spor sektörünün katma değer yıllık ortalama büyüme oranları aynı cinsten hesaplanmakta olan GSYH büyüme oranından (%5,1305) hayli yüksektir.

ABD doları cinsinden spor faaliyetleri sektörü katma değer büyüklüğü 2003 ve 2022 yıllarında 86,639 milyondan 418,950 milyona yükselmiştir. Sektörler toplamı içindeki paya gelince bu rakamlar sırasıyla %0,0903 ve %0,1237'ye karşılık gelmektedir. Salgın öncesi yıl olan 2019'da bu oran %0,1889 olarak gerçekleşmiş ve sonrasında azalmıştır. 2003 ve 2019 yıllarına ait oranlar dikkate alındığında spor faaliyetleri sektörünün bütün sektörlerle ait katma değer toplamı içindeki ağırlığının iki kat arttığı görülmektedir. İmalat sanayi sektörü, toptan ve perakende ticaret, eğitim başta olmak üzere bir dizi diğer hizmet sektöründeki spor faaliyetleri ile bağlantılı olan ekonomik faaliyetler de dikkate alındığında Türkiye için spor endüstrisinin hacminin bir miktar daha yüksek olması mümkündür. Fakat yine de bu rakamlar spor endüstrisinin toplam ekonomi içindeki payının hayli düşük olduğuna işaret etmektedir. Fakat buna rağmen sporun insanların ve toplumların gündemlerinde çok daha önemli bir yeri kapladığı bilinmektedir. İnsanlar spor karşılaşmalarına ve bunlarla ilgili saatler süren programları izlemeye yüksek değer atfederler. Taraftarı oldukları takımların galibiyetleri mutluluk duymalarına ve uluslararası sportif başarılar ise milli gurur hissine geçirmelerine neden olur. Spor aktiviteleri insanların sağlıklı yaşam sürmelerinde ve hayat kalitelerinin yükselmesinde etkili olur. Sporun neden olduğu bütün bu iyi olma halleri ekonomik faaliyetlerin ölçüldüğü göstergelere yansımamakla birlikte insanların yaşamlarını etkileyen önemli unsurlardır.

Çalışan ve girişim sayılarına ilişkin istatistikler de Türkiye spor faaliyetleri sektörünün büyümesinin hem kârlılık hem de istihdam yaratabilme kabiliyeti gibi temeller bakımından desteklendiğini göstermektedir. Şöyle ki, 2003-2022 yıllarında bu sektörde girişimci sayısı 2846'dan 10054'e ve çalışan sayıları 9069'dan 35739'a yükselmiştir. Çalışan sayısındaki bu artış %294'lük bir orana karşılık gelmektedir. Aynı yıllarda Türkiye'de toplam istihdamdaki artış oranı %179 düzeyindedir. Ekonominin geneli ile karşılaştırıldığında istihdam artış oranı spor faaliyetler sektörünün istihdam yaratmada çok daha başarılı olduğunu göstermektedir. Diğer yandan 2003-2022 yıllarında spor faaliyetleri sektöründe ücretli çalışan sayısındaki artış oranı ise %402

olmuştur (ücretli çalışan sayıları 5451'den 27363'e yükselmiştir). Çalışan sayısına nispeten ücretli çalışan sayılarında artış oranının çok daha yüksek olması da ayrıca önem kesp etmektedir. Çünkü işteki duruma ilişkin hesaplamalarda işverenler, kendi hesabına çalışanlar ve ücretsiz aile işçileri de istihdamdaki kişiler olarak kabul edilmektedir. Türkiye'de birçok alanda bunlardan özellikle ücretsiz aile işçisi şeklinde çalışmanın yaygın olduğu bilinmektedir. Ücretli çalışan sayısındaki artışın yüksek olması hem ücretsiz aile işçilerinin hem de kendi hesabına çalışanların (kendi işyerinde çalışan ve çalışını olmayan işveren) oranının azalmasına işaret etmektedir.

Spor faaliyetleri sektörünün alt sektörleri olan spor tesislerinin işletilmesi, spor kulüplerinin faaliyetleri, form tutma salonları ile vücut geliştirme salonlarının faaliyetleri ve diğer spor faaliyetleri sektörlerinin girişim, çalışan, ücretli çalışan, üretim, ciro ve katma değer bakımından incelenmesi ise alt faaliyet alanlarına göre daha ayrıntılı sonuçlar sunmuştur. Şöyle ki, spor faaliyetleri sektöründe 2022 yılındaki çalışanların ve ücretli çalışanların %73,13'ü spor tesislerinin işletilmesi ve form tutma salonları ile vücut geliştirme salonlarının faaliyetleri alt sektörlerinde istihdam edilmiştir. Bu iki alt sektörün girişim sayılarındaki payı ise %72,25'tir. Spor kulüplerinin faaliyetleri alt sektöründeki girişimlerin oranı ise ancak %0,91 düzeyindedir. Fakat bu alt sektöre ilişkin çalışan ve ücretli çalışan oranları sırasıyla %11,26 ve %14,67 olup bu kategorideki girişimlerin orta ölçekli (10-49 çalışını bulunan) ve büyük ölçekli (50 ve üzeri çalışını bulunan) işletmeler olmasının bir sonucudur.

Alt sekterler itibariyle çıktı (üretim, ciro ve katma değer) paylarına ait oranlar ise spor kulüplerinin faaliyetleri alt sektörünün baskın rolünü ortaya koymaktadır. Şöyle ki, spor faaliyetleri sektörünün toplam üretim ve ciro değerlerinin yaklaşık yarısı ve toplam katma değer ise yaklaşık 2/3'ü bu alt sektörden kaynaklanmaktadır. Burada katma değer payının üretim ve ciro paylarından hayli yüksek olması da ayrıca önemli olup spor kulüplerinin faaliyetleri alt sektörünün yüksek katma değer yaratabilme özelliğine işaret etmektedir. Diğer alt sektörler için ise katma değer payları üretim ve ciro paylarından daha düşük olup katma değer yaratabilme güçlerinin nispeten zayıf olduğunu göstermektedir.

Bugün geline nokta Türkiye üst orta gelir gurubunda yer alan ve genç nüfus oranının yüksek olduğu bir ülkedir. Üst orta gelir grubu ülkeleri için spor faaliyetlerine önemli kaynak ayırma güçlerinin olduğu söylenebilir. Diğer yandan ekonomiler geliştikçe büyüme oranlarında yavaşlama görülmekle birlikte orta vadede bu oranın çok yüksek derecede düşmesi beklenmez.

Mevcut potansiyeller de dikkate alındığında Türkiye'nin yakın gelecekte de gelişmiş ülkelere nispeten yüksek olan büyümesini sürdürebileceği söylenebilir. Gelir düzeyindeki artışın spor faaliyetleri üzerindeki etkisinin ise doğrusal olmadığı bilinmektedir. Sporun eğlence niteliği de gelir düzeyi arttıkça oransal olarak daha yüksek bir harcama için temel oluşturmaktadır. Bu sebeple spor faaliyetlerinde bu çalışmada mevcut verilerden hareketle elde edilen oranlardan daha yüksek gelecek büyüme oranları ile karşılaşma yüksek olasılıklarla ihtimal dahilindedir. Gelir düzeyi arttıkça hem bireysel olarak insanlar için hem de toplumlar için Abraham Maslow'un (1943) işaret ettiği saygı/değer görme ve kendini gerçekleştirme gibi üst düzey gereksinimler önem kazanmaktadır. Spor aynı zamanda bu gereksinimler için bir araç niteliği taşıdığından dolayı spor endüstrisinin gelir düzeyindeki artışla birlikte ve daha hızlı şekilde gelişmesi beklenebilir. Diğer yandan, spor ve eğlence merakı yüksek olan genç nüfus oranının Türkiye'de yüksek olması da bu gelişme için destek sağlamaktadır. Ayrıca Türkiye nüfusu artmaktadır ve gelecek nüfus projeksiyonları spor endüstrisinin gelecekte ulaşabileceği büyüklük için kullanılabilir. İlave olarak eğitim başta olmakla bir dizi etken insanların sağlıklı yaşama ve spora ilişkin tutumlarını değiştirmektedir.

Spor endüstrisi üzerinde kentleşme düzeyinin de önemli bir etkisinin olduğu bilinmektedir. Fakat bunun yanı sıra alışkanlıklar, yaşam tarzı gibi sebeplerden dolayı spor faaliyetlerine genellikle birkaç kuşak boyunca kentlerde yaşayanların katılımının artması daha makul bir beklentidir. Bu sebepten dolayı yüksek kentli nüfus oranına sahip Türkiye için insanların spor faaliyetlerine katılımında önemli alanların olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra Türkiye'de hayli düşük olan kadınların işgücüne katılım oranının artmakta olması da spor endüstrisi için sonuçlar doğuracağı beklenebilir. Bilindiği gibi ekonomik faaliyetler piyasada alım-satıma konu olan faaliyetleri kapsamaktadır ve bir boş zaman aktivitesi olan spora katılım çalışanlarda daha yüksektir. Bu sebeple toplumun yarısını oluşturan kadınlarda işgücüne katılımındaki artıştan dolayı da spor faaliyetlerinin hacminin artacağı beklenebilir.

Ayrıca çalışmada ele aldığımız dönemin sonlarına doğru ortaya çıka koronavirüs salgını spor endüstrisini çok ciddi şekilde etkilemiştir. Şöyle ki, kısıtlamalarla toplu sportif faaliyetler tamamen durmuş ve spor faaliyetleri bu kısıtlamaların en geç kaldırıldığı alanlardan biri olmuştur. Spor faaliyetlerine ilişkin bu çalışmada incelenen veriler insanların değişen davranış kalıpları ve endişeleri nedeniyle salgın sonrası dönemde de spor faaliyetleri sektörünün toparlanmasının daha zayıf olduğunu göstermektedir. Spora yönelik ilgi ve

talebin doğal olarak zamanla bu ters teşviklerin üstesinden gelmesi beklenebilir. Bu sebeple de spor endüstrisinin gelecek performansının bu çalışmada farklı göstergelere ilişkin geriye yönelik hesaplanan rakamlardan zayıf olmayacağı düşünülebilir.

KAYNAKLAR

- Alkibay, Sanem, “Profesyonel Spor Kulüplerinin Taraftar İlişkileri Yoluyla Marka Değeri Yaratmaları Üzerine Bir Araştırma”, *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23 (1), 2005, s. 83-108.
- Barbu, Mihai Constantin Răzvan, Bogdan, George Bogdan, Roxana, Dumitru, Popescu, Marius Catalin, “The Contribution of Sport to Economic and Social Development”, *Studia UBB Educatio Artis Gymn.*, LXV, 1, 2020, s. 27-38.
- Devecioğlu, Sebahattin, “Türkiye’de Spor Sektörü Stratejilerinin Geliştirilmesi”, *Verimlilik Dergisi*, 2, 2005, s. 117-134.
- Dumazedier, Joffre, *Toward a Society of Leisure*, 1967, Macmillan London.
- Engel, Ernst, “Die Productions- und Consumtionsverhältnisse des Königreichs Sachsen”, *Zeitschrift des Statistischen Bureaus des Königlich Sächsischen Ministerium des Inneren*, 3 (8-9), 1857, s. 28-29.
- Gündoğdu, Cemal-Devecioğlu, Sebahattin, “Spor Hizmetlerinin Genel Ekonomi Çerçevesinde Görünümü”, *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 6 (2), 2008, s. 117-124.
- IMF, *World Economic Outlook Update: Moderating Inflation and Steady Growth Open Path to Soft Landing*, January 2024.
- İTO, *Faaliyet Konusuna Göre Nace Kodlar*, <https://bilgibankasi.ito.org.tr/tr/bilgi-bankasi/nace-kodu-arama>, son erişim tarihi: 02.01.2024.
- Kasapoğlu, Mehmet Muharrem, “Bir Sektör Olarak Sporun Değerlendirilmesi: Küresel Perspektifte Bir Bakış”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (4), 2021, s. 849-867.
- Leeds, Michael A., Allmen, Peter von, Matheson, Victor A., *The Economics of Sports*, Sixth Edition, 2018, Routledge.
- Maslow, Abraham Harold, “A Theory of Human Motivation”, *Psychological Review*, 50 (4), 1943, s. 370-396.
- Senior, Nassau William, *An Introductory Lecture on Political Economy*, Third Edition, 1826, J. Mawman, London.
- Sivrikaya, Kenan-Demir, Ayşe, “Türkiye’de 2001 Yılı ve Sonrasında Uygulanan Spor Ekonomisi Politikalarına Yönelik Bir Değerlendirme”,

Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 10 (23), 2019, s. 126-136.

Statista, *Sports Industry Revenue Worldwide in 2022, With a Forecast for 2023 and 2027* <https://www.statista.com/statistics/370560/worldwide-sports-market-revenue/>, son erişim tarihi: 20.12.2024.

Şimşek, Kerem Yıldırım, “Erzurum Dünya Üniversitelerarası Kış Oyunlarının Erzurum Şehrine Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Etkisi”, *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2011, 13 (3), s. 383-393.

TCMB, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, ABD Doları Kuru (Döviz Alış), https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket/#collapse_2, son erişim tarihi: 20.12.2024.

TCMB, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, TÜİK - Fiyat Endeksi (Tüketici) (2003=100), https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket/#collapse_2, son erişim tarihi: 20.12.2024.

Tribe, John, *The Economics of Recreation, Leisure and Tourism*, Fourth Edition, 2011, Elsevier.

Tutar, Filiz Kutluay, Tutar, Erdiç, Elmalı, Gülhan. “Spor Sektörünün Mikro ve Makro Ekonomik Etkilerin Teorik Analizi”, *Route Educational and Social Science Journal*, 2015, 2 (3), s. 311-333.

TÜİK, Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=sanayi-114&dil=1>, son erişim tarihi: 20.12.2024.